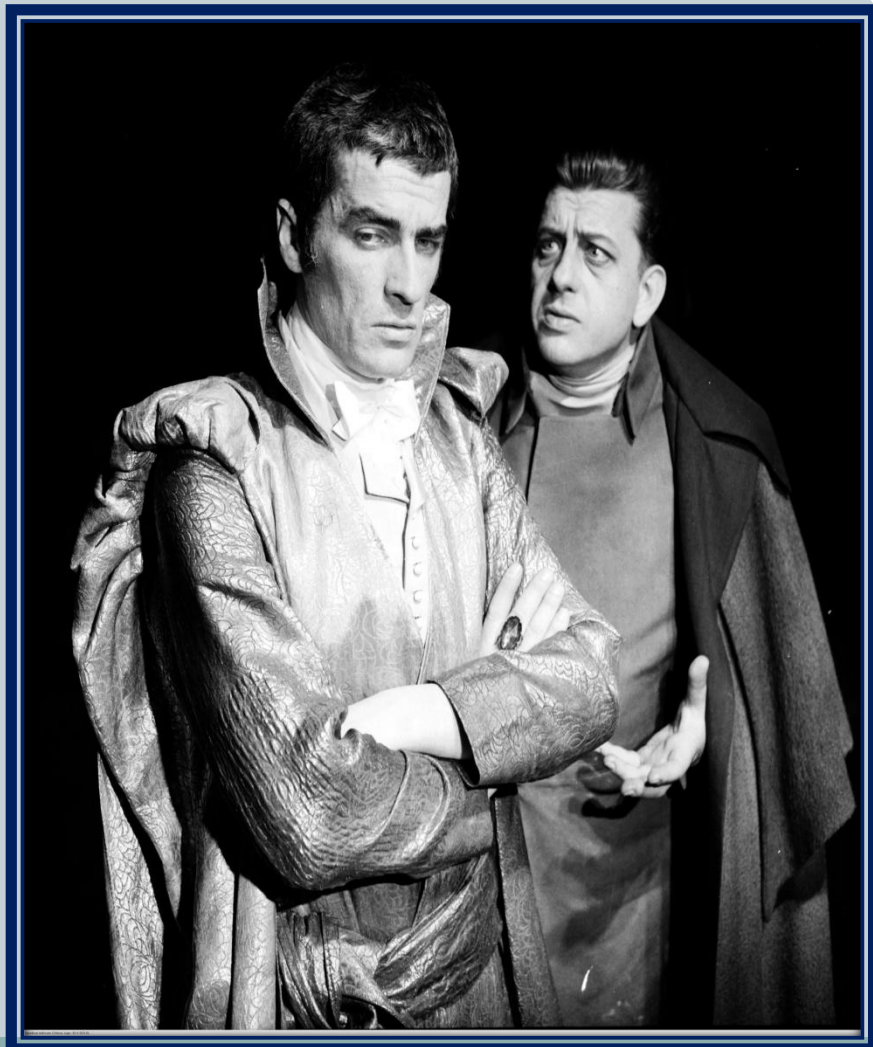

Literacki obraz rewolucji

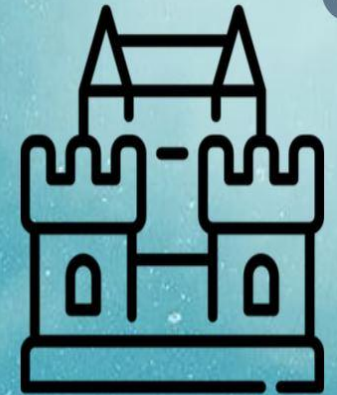
**NIE-BOSKA KOMEDIA
ZYGMUNTA KRASIŃSKIEGO**

Hrabia Henryk w obozie rewolucjonistów

- Pankracy – przywódca rewolucjonistów – wysłał Przechrzcę, aby powiadomił Henryka, że o północy przyjdzie do niego na rozmowę;
- Mąż zwiedza obóz rebeliantów pod przewodnictwem Przechrzty, którego bierze za zakładnika; chce poznać swoich przeciwników, zanim dojdzie do ostatecznego starcia między oddziałami arystokratów i rebeliantów.

Rewolucja

Okopy Świętej Trójcy

Juści, ja myłam talerze, widelce szurowała ścierką, dobrego słowa nie słyszała nigdy — a dyć czas, czas, bym jadała sama — tańcowata sama

Jużem ubił mojego dawnego pana.

Nam jedno: czy bydło, czy panów, rznąć. —

rozdaję mitość moją.

Hrabia Henryk oprowadzany przez Przechrzte

1
Służąca

2
Klub lokajów

3
Klub rzeźników

4
Wolna kobieta

Pankracy

Obraz rewolucji w dramacie

- kult Wolności (która dla rebeliantów stała się początkiem nowej religii);
- definiowanie „wolności” jako możliwości działania poza normami etycznymi (np. przyzwolenie na masowe morderstwa, gwałty);
- rewolucjoniści reprezentują przede wszystkim ludzi znajdujących się „na dole” społeczeństwa feudalnego i wczesnego kapitalizmu (robotnicy, chłopci, lokaje, rzeźnicy itd.);
- realizm (naturalizm) w przedstawieniu rebeliantów (np. zniszczone ubrania, *łachmany*, *rebelianci przypominają nędzarzy, wszyscy są głodni, biedni, ich wygląd świadczy o trudzie dotychczasowego życia, rebelianci to masa ludzi pragnących krwawej zemsty*);
- bronią rewolucjonistów są ich narzędzia pracy (kosi, młoty, topory itd.);
- centralną postacią masy rewolucjonistów jest Pankracy (wystylizowany na kapłana, ukazany jako doskonały mówca, zdolny zapanować nad tłumem, obiecujący *chleb i zarobek, utożsamiony z wielkim rozumem* itd.);
- relacje między Pankracym a rebeliantami świadczą o tym, że wódz rewolucji jest traktowany jako ktoś przewyższający innych (odmienny wygląd, zachowanie, stosunek do rewolucji)
- frenetyzm jako podstawowa kategoria estetyczna realizująca się w kreacji wizji rewolucji (groza rewolucji) - cecha utworów literackich, odznaczająca się obfitością motywów okropności, zbrodni i szaleństwa, a także rozmiłowaniem autorów w opisywaniu makabrycznych scen.
- elementy makabrycznej groteski w kreacji zachowań rebeliantów (np. taniec wokół szubienicy);
- rewolucja jest siłą niszczącą, niczego nie tworzy.

Ingerencja szatana w dzieło rewolucji i życie Henryka

- Mefisto gra o duszę Henryka z Aniołem Stróżem. Zagłusza głos Anioła wskazującego Hrabiemu drogę ocalenia i pod postacią Orła kusi go wizją chwały i zwycięstwa w walce bez ustępstw, na śmierć i życie.
- Wcieleniem demona jest **Leonard**, który przewodzi rewolucyjnym obrzędom, objawia żądzę krwi i determinację większą jeszcze od Pankracego, judzi swojego mistrza i podgrzewa na różne sposoby jego zapal rewolucyjny.
- Leonard niczym guru (prorok nowej wiary) przewodzi rewolucyjnym obrzędom parodiującym rytuały kościelne oraz tradycje rycerskie;
- Rytualny chrzest – Leonard namaszcza Hermana olejem, wręcza sztylet i truciznę, udzielając święceń zbójeckich;
- Poníženie chrześcijańskiego Boga (nowym Bogiem człowiek), zburzona świątynia, roztrzaskane posągi świętych, potłuczone obrazy, kobieta tańcząca na ołtarzu, Wolność nową religią;
- Rozpasanie seksualne, orgie, nieprzyzwoite piosenki, wyuzdanie, tańce i śpiewy, tajemne znaki i zaklęcia;
- Pankracy – jest człowiekiem wcielonym w demona – przewodzi rewolucji, która ma obalić porządek oparty na wierze w chrześcijańskiego Boga; Pankracy na gruzach starej cywilizacji chce stworzyć świat bez Boga; po pozornym zwycięstwie bohatera następuje Armagedon – pojawia się Chrystus tryumfujący.
- Chór głosów w lochach podziemnych mówiący o potępieniu hrabiego Henryka; opinia bohatera, że znalazł się u progu piekła; wyznanie Orcia, że matka w niebie czeka tylko na niego; przekleństwo sługi Jakuba.

Obóz arystokratów

Obóz arystokratów chroni się w Okopach św. Trójcy, ostatniej twierdzy feudalizmu. Zgromadzili się tam hrabiowie, baronowie, książęta i bankierzy. W obozie tym, szukającym rozpaczliwie ratunku nawet za cenę własnego poniżenia, jedynym człowiekiem honoru okazał się hrabia Henryk. Zarzuty skierowane przez Pankracego wobec arystokratów okazały się słuszne – gnębią oni swoich poddanych, przepędzają młodość na kartach, nie interesują się losem ojczyzny. Arystokracja jest zepsuta i odchodzi już w przeszłość, ale na koniec musi za swe zbrodnie krwawo zapłacić. Świadom tego jest również hrabia Henryk, ale mimo to postanawia objąć dowództwo Okopów Św. Trójcy. Staje się w ten sposób ostatnim obrońcą starego porządku społecznego i religii.

Jako bohaterski przedstawiciel arystokratycznej tradycji Henryk jest jednocześnie spadkobiercą wszystkich zbrodni swojej klasy, za które sądzony jest przez duchy ofiar feudalizmu w podziemiach zamkowych. On także należy do skazanej na zagładę arystokracji i dlatego musi zginąć.

Kim są przywódcy walczących stron?

Mąż – hrabia Henryk

- romantyczny poeta, dumny arystokrata, walczący w obronie ładu starego świata (dramat ma charakter uniwersalny)
- pragnie sławy, którą omamił go Szatan za pomocą wizji orła (Część II)
- wyróżnia się z grupy arystokratów: jest szlachetny, dumny, odważny, nie poddaje się armii rewolucjonistów, pogardza nimi
- romantyczny egoizm sprowadza na niego ostateczną klęskę (w lochach zamku zostaje osądzony przez duchy, potępiony, ostatecznie popełnia samobójstwo)

Pankracy

- imię znaczące (gr. 'wszechwładca')
- idealista marzący o lepszym świecie
- jest ideowym przeciwnikiem hrabiego Henryka, reprezentuje grupę ludzi, którzy stanowią ofiary dotychczasowego (feudalnego) świata
- prowadzi rewolucjonistów do walki i zwycięża, zdobywa Okopy św. Trójcy, odnosi zwycięstwo, ale ono go nie zadowala, wie, że niszcząc stary świat, musi przedstawić wizję nowego

Kogo reprezentują przywódcy?

- szlachta, hrabiowie, baronowie, książęta, burżuazja, bankierzy, bogaci kupcy (warstwy najbogatsze i stanowiące podstawę „starego ładu” w Europie)

- robotnicy, rzemieślnicy (tu: rzeźnicy), chłopci, lokaje, Przechrzczi (Żydzi), wolne kobiety, Bianchetti, zabójcy, filozofowie (wyraziciele skrajnego racjonalizmu), artyści

Jaki jest stosunek przywódców do grup, które reprezentują?

- hrabia Henryk zna historyczną wartość grupy, którą reprezentuje
- brzydzi się tymi, których reprezentuje, jest świadomy, że arystokracja to banda zbrodniarzy i że rewolucja jest koniecznością dziejową

- Pankracy występuje w imieniu ciemionych, ofiar, ale jednocześnie wstydi się tych, których reprezentuje, uważa ich za motłoch, nierozumiejący jego idei
- pogardza rewolucjonistami, nie do końca panuje nad przewrotem, dostrzega chaos walk rewolucyjnych

Jakie cele stawiają przed sobą bohaterowie w związku z rewolucją?

- Henryk chce obronić zamek św. Trójcy; gdy uświadamia sobie, że arystokraci są skazani na klęskę, pragnie zginąć z honorem w obronie ideałów
- arystokraci chcą utrzymać stary porządek społeczny, pragną za wszelką cenę przeżyć, przeczuwając klęskę, są gotowi uciekać, biorą pod uwagę kapitulację

- Pankracy chce stworzyć nowy, lepszy świat
- Leonard chce zniszczyć stary świat
- Bianchetti chce przejąć władzę nad rzeszami rebeliantów
- Przechrzczi chcą zniszczyć chrześcijaństwo i stworzyć potęgę Izraela
- Kobiety chcą wyzwolić się spod władzy mężczyzn
- Chłopi chcą zemścić się na swoich panach
- Rzeźnicy pragną krwawej rzezi
- rebelianci chcą się najęść, odpocząć, zemścić się na swoich oprawcach

W jaki sposób realizują swoje cele?

- Henryk heroicznie dowodzi obroną zamku, nie poddaje się, popełnia samobójstwo
- arystokraci walczą, myślą o kapitulacji – podpisaniu rozejmu z przeciwnikami

- zabijają, gwałcą, grabią, niszczą, burzą symbole starego ładu (kościół), organizują „czarne msze”, tańczą pod szubienicą, oddają się wolnej miłości itd.

Obraz rewolucji w dramacie

a) rewolucja ma charakter wielowymiarowy:

- wymiar religijny (Przechrzci dążą do obalenia chrześcijaństwa; rebelianci zachowują się jak członkowie sekty religijnej, organizującej „czarne msze”, orgie na ruinach kościołów);
- wymiar obyczajowy (wolne kobiety zachowują się bezwstydnie, dzieląc się miłością z przygodnie spotykanymi mężczyznami);
- wymiar etyczny (zbrodnie są interpretowane jako forma wyrównania krzywd; rewolucjoniści są przekonani, że doznane krzywdy usprawiedliwiają każdą zbrodnię; ludzie w czasie rewolucji zachowują się jak zbrodniarze);
- wymiar społeczny (tradycyjne społeczeństwo feudalne zostaje zastąpione przez „społeczeństwo rewolucyjne”);

b) rewolucja ma charakter antyprometejski (Pankracy nie zdołał stworzyć nowego świata pozbawionego zła, jego wysiłek nie przyniósł oczekiwanych rezultatów);

c) antyutopijność (świat po rewolucji przypomina ruinę i cmentarzysko).

Ocena rewolucji

Rewolucja ukazana w dramacie Krasieńskiego jawi się jako krwawa rzeź. Ofiarami są klasy uprzywilejowane, a wykonawcami wyroków najczęściej niższe warstwy społeczne. Rewolucjoniści wykazują przewagę liczebną, ponadto cechuje ich okrucieństwo. Są bezlitośni, nie oszczędzają nikogo, a wyroki wykonywane są niemal natychmiast: zabijają panów, wieszają ich i dręczą, tak jak ci niegdyś dręczyli poddanych. Mają ręce i ubrania splamione krwią. Krew znaczy Okopy Świętej Trójcy. Tu wre zaciekle bitwa pomiędzy arystokratami a rewolucjonistami. Wszędzie piętrzą się trupy, poniewierają strzaskane działa. Taka jest cena przemiany – próby zbudowania lepszego świata.

Poeta zademonstrował obraz „rzeźnickiej” rewolucji, by ukazać jej niszczycielskie działanie, które wcale nie rozwiązuje problemów ludności i nie znosi podziałów społecznych, bo te będą istniały zawsze. Zapowiada je sylwetka generała Bianchettiego – człowieka, który siebie ocenia jako lepszego – *„nie jesteście moimi braćmi w geniuszu”*. Krwawy bunt przynosi jedynie mnóstwo ofiar, rodzi i sankcjonuje bestialstwo, krwiożerczość, wypacza psychikę, neguje zasady. Krasieński zdawał sobie sprawę z konieczności dziejowych i ustrojowych przemian, ale nie opowiadał się po stronie społecznego przewrotu. Sądził, iż wszystko potoczy się zgodnie z prawami historii i wolą Boga.